

Heemparkreferenties

Hein Koningen

Wanneer je in een heemtuin of heempark werkt, heb je de behoefte over dit werk te praten met anderen. Het kunnen mensen zijn met wie je samenwerkt, maar ook familie, huisgenoten, vrienden, kennissen. Praten over waar je mee bezig bent, wat je gezien en beleefd hebt. Want wie wil belevenissen niet delen? Het is een van de belangrijkste aspecten waardoor je werk diepgang krijgt en ook houdt.

Een ander belangrijk aspect in dit verband is de behoefte aan *referenties*, het opdoen van veldkennis. Wat is nu precies blauwgrasland, dijkbeemd, natte heide, een ven, soortenrijk loofbos, een stinse?

Je bent bezig met 'heem': plantesoorten, bodemsoorten, begroeiingsvormen, vegetaties, landschappen, die hun oorsprong hebben in de vele natuurlijke en halfnatuurlijke situaties in ons land.

Om alles (beter) te kunnen begrijpen en vervolgens te vertalen naar de praktische toepassing in heemtuin- of heemparkvorm heb je **referentiebeelden en inspiratiebronnen nodig**.

In Amstelveen is dit regelmatig onderwerp van gesprek tussen heemtuinmensen. Vakliteratuur is daarbij een onmisbaar hulpmiddel; onontbeerlijk samengaan van theorie en praktijk. Daarnaast worden ook al vele jaren gezamenlijk natuurterreinen of andere groeiplaatsen van wilde planten bezocht.

Zo bekeken we onder meer stinzenplanten in Friesland en Noord-Holland, zoutvegetaties en primaire duinvalleien op Texel, orchideerijke duinvalleien op Voorne, maar ook heemtuinen en heemplantkwekerijen. We spraken met beheerders en eigenaren, wisselden gegevens en ervaringen uit en legden kontakten.

Voor dit jaar vatten we het plan op om kalkgraslanden en wilde orchideeën te bekijken. In Noord-Frankrijk zijn daarvan nog mooie voor-

beelden en rijke groeiplaatsen, zo wisten we. Dus togen wij - Wil, Eric, Fred, Miki en Hein - in een personenbus voor een botanisch lang Pinkster-weekeinde naar de omgeving van Verdun.

Vier dagen lang bezochten we allerlei terreinen in deze streek. Daarbij vormde een camping in de mooie en rustige Maasvallei onze basis. We bekeken er - in oneindige gevarieerdheid - soorten- en bloemrijke graslanden, wegbermen en -kanten, verlaten steen- en kalkgroeven, grazige situaties op voormalige loopgraven, jeneverbesstruwelen, bosmantels en -zomen, bos-typen. Dit alles met een zeer rijke flora en verrassende fauna.

Hier volgen zomaar een paar belevenissen:

Ergens in het vlakke land, dicht langs de weg: **soortenrijk hooiland** op löss, afwisselend vochtig tot nat en matig tot zeer voedselrijk, relatief weinig, maar zeer bepalend reliëf in het maaiveld - een grasland zoals je zou wensen. Met Gewoon Streepzaad, Gewoon en Zwart Knoopkruid, Glad- en Kruisbladwalstro, Frans raaigras en Kropaar, Kleine valeriaan, Penningkruid,

Tweerijge en Blauwe zegge, maar ook Zeegroene rus, Watermunt, Dotterbloem, Grote ratelaar en Margriet - de echte 'kleurmakers' -, Hokjespeul, Veldlathyrus, Echte sleutelbloem, Echte koekoeks-bloem, Moerasspirea, Kattestaart, Grote valeriaan, Bereklauw en nog veel meer.

Ergens middenin een reekalf, gedrukt en onzichtbaar geworden. Wat een prachtig oud en stabiel grasland, een grote verfijning, rijke schakering: gaaf. Het moet al jaren op steeds dezelfde wijze beheerd zijn: ouderwets. Extensief maaien en mesten.

Heel anders is het extensief begraasde, tegen een zonnige helling gelegen **droge kalkgrasland** met verspreide struweelbosjes en allerlei, vaak subtiel, reliëf. Er groeiden vele 'fijnproevers' die we kennen uit de parken en plantsoenen: Geelhartje, Grote wilde tijm, Aarddistel, Fakkelfras, Vleugeltjesbloem, Kleine pimpinel, Ruige weegbree, Bevertjes, Echte gamander, Muizeoor, Gewone ereprijs, Kattedoorn, Kruisdistel, Kamgras, Hokjespeul met verspreid - elk als het ware zijn eigen plek - Poppenorchis (de dekking van de sleedoornuitlopers zoekend), Hommel-, Berg- en Welriekende nachtorchis, Soldaatje, Spinnenorchis.

Dit alles 'overgoten' door veel, heel veel Margriet als pinksterkleed.

Middenin een soortenrijk kalkgrasland genieten Wil, Eric en Fred (v.l.n.r.) van de bloemenweelde. Fred heeft een hazelworm gesnapt.
foto: Hein Koningen

Er zijn nog bloemrijke bermen. Fred heeft een Zandhagedis gevangen, Eric legt een Bergnachtorchis vast. Miki en Wil kijken geamuseerd toe. foto: Hein Koningen

Het vee zorgt voor allerlei variatie en differentiatie, zowel in de structuur van de vegetatie als in die van de bodem. Wat een fantastische verfijning is het gevolg, wat een rijke schakering op een zo kleine oppervlakte. Alweer.

En het lijkt allemaal zo vanzelf, zo gemakkelijk tot stand te komen. Onwillekeurig moeten we denken aan de begrazingsprojecten in Nederland. Voordat dáár een dergelijke verfijning bereikt is hebben we nog een lange weg te gaan ...

In het aanliggende bos - een **doorgeschoten voormalig hakhoutbos** van Beuk, Haagbeuk en Hazelaar met vooral Gele dovenetel, Overblijvend bingelkruid, Gewoon bosviooltje, Echte sleutelbloem, Klimop - wachten ons Peperboom-pje, Vogelnestorchis en de typische vogelmelksoort *O. pyrenaicum*. En wat een bosbodem: losse, kruimige humus op verweerd krijt. Je ziet de tijd, de tijd die nodig is om dit te laten worden wat het nu is: een fijnzinnig bosmilieu.

Tegen weer een andere, steilere helling, een prachtig **bronnetjesbos** met Es, Haagbeuk, Zomereik, Els, Hazelaar. In de struiklaag Kruisbes en Rode Kamperfoelie, Gelderse roos, Wilde liguster, Tweestijlige meidoorn, de Klimop hier en daar vloerbedekkend. En dan de kruidlaag, we worden even stil, gaan zitten en laten het op ons

inwerken. Referenties. O, heerlijke rijkheid! Mannetjesvaren, Bosgierstgras, Eenbes, Aronskelk, Gele dovenetel, Bosanemoon, Boszegge, Echte sleutelbloem, Groot heksenkruid, Veelbloemige salamonszegel. 'Onderin' een mooi, verstild waterloopje met hier en daar Paarbladig goudveil. En overal stammen, takken met mossen, mossen.

We herkennen het - zijn delen van onze parken niet bijna zó? We zien de finesses, de referenties.

Kalkrijke, steile wegranden en -hellingen met veel Echte gamander, Hauwklaver en op nog geen 100 meter lengte wel 10 orchissoorten, waaronder de Bruinrode wespen-, Hommel-, Vliegen- en Mannetjesorchis. Hazelworm en Gladde slang hebben er hun domein, zo ontdekken we.

Voormalig loopgraverterrein - dus al weer 75 jaar rust - met plaatselijk grazige, open begroeiingen waarin Jeneverbes, Ruig viooltje, Aarddistel, Harig zenegroen, Berggamander, Guldenroede, Bevertjes, Duifkruid, Voorjaarsganzerik, Grote wilde tijm, Graslelie, de mooie, fijne schermbloem *Seseli montana*, Wildemanskruid, Tandjesgras en hier en daar, elk op zijn eigen plek, Vliegen-, Hommel-, Kever- en Bergnachtorchis en Soldaatje.

Roodborsttapuit en Geelgors hebben er hun territorium, een Adder tref-

fen we onder steenbrokken. Alweer die rijke verscheidenheid.

Bosranden en -zomen met Engbloem, Bokkenorchis en Hondskruid of met Akelei, Smal longkruid, Glad walstro en de door zijn grote bloemen exotisch aandoende *Melittis melissophyllum*. Prachtig.

Vogellijn zien we groeien op Schietwilg, Populier, Tweestijlige meidoorn, Viltroos, Hazelaar, Peer, Appel en Pruim. Het is toch wel de kalk die het hem doet. Referenties.

Een streek met ook een gevarieerde dierenwereld, we zien en horen ongeveer 50 vogelsoorten, 7 soorten reptielen en amfibieën en altijd weer onze vriend de Wijngaardslak en al die vlinders en kevers ook. Het verkeer eist daaruit een grote tol: we treffen o.a. Vos en Boom-marter als slachtoffers. Helaas.

Een rijk gebied. Maar Pinksteren is voorbij, we moeten terug naar huis. Een veelheid van beelden en indrukken gonst door onze hoofden. Alles moet nog bezinken, zich ordenen en ook soms wat rijpen.

De meeste soorten die we zagen komen ook in ons land voor in ongeveer dezelfde situaties. Echter sterk verbrokkeld, veel minder duidelijk herkenbaar, leesbaar.

Wat een rijkheid hier nog. Al die orchideeën, we troffen wel 21 soorten. We herinneren ons de uitspraak van Landwehr "*Orchideeën zijn de thermometer van ons milieu*" en we zagen het.

We probeerden meer te zien en te begrijpen, te analyseren ook. Waarom groeit nu juist deze soort hier en die daar? Om op terug te kunnen grijpen in ons werk; wat willen we bereiken, welk eindbeeld staat ons hierbij voor ogen? Hoe kan het, hoe moet het?

Heemparkwerk, fantastisch om te doen, het heeft ons h rt.

Veldreferenties: voor dat onontbeerlijke leerhuis geldt hetzelfde. □

Hein Koningen is sinds het eind van de jaren '70 verantwoordelijk voor het Amstelveense heemgroen.